

'Mijn missie is menselijkheid'

Paul de Blot is hoogleraar business spiritualiteit aan Nyenrode. Hij werd nauwelijks religieus opgevoed en ging nooit naar een katholieke school, maar trad desondanks na de tweede wereldoorlog toe tot de jezuïetenorde. Hoewel hij nu hoogleraar is, werkt hij nog altijd als pastor. 'De mens is levensmoe', zegt hij. 'Er is een enorme geestelijke honger, want mensen

Op je 79^e promoveren en op je 81^e hoogleraar worden, het overkomt niet veel mensen. Maar een blik op De Blot zijn CV getuigt sowieso al van een onwaarschijnlijk avontuurlijk, vol en druk leven. Wat nog versterkt wordt als hij opsomt wat hij naast zijn leerstoel allemaal doet: drie pastoraten in Nederland en Duitsland, een allochtonenpastoraat, ziekenhuis- en studentenpastoraat en gastcolleges in Indonesië, gastcolleges in Duitsland, bezoeken in Zweden. Hij heeft een kamer in het Berchmanium in Nijmegen, het verzorgingstehuis voor religieuzen, maar daar is hij maar één dag in de week. Een huis heeft hij niet, hij zwerft.

Wat beschouwt u als uw huis?

'Ignatius (de Loyola, KB), de grondlegger van de jezuïetenorde, moest onder de Paus werken om internationaal bescherming te genieten. Dus moest hij een orde stichten, en bij een orde hoort een klooster. Dat wilde Ignatius niet, dus heeft hij gezegd: "De wereld is mijn klooster". Dus dit - de Blot gebaart om zich heen - is mijn klooster, zo mag je het noemen. Een koorgebed hebben wij ook niet. De dienst aan de mensen is ons koorgebed. Als je wilt weten wat de spiritualiteit van de Benedictijnen is, of van de Franciscanen, dan ga je naar hun klooster. Maar jezuïeten vind je overal: op de universiteit, onder arbeiders, op onderzeeërs, als mijnwerker, op de noordpool. Hun kenmerk is dat ze hun werk tot contemplatie maken. Het werk zelf is hun zijnservaring.'

Waarom bent u jezuïet geworden?

'Je moet twee dingen vragen: *hoe* ben ik jezuïet geworden en *waarom* ben ik jezuïet geworden. Toen de oorlog was afgelopen en ik uit het kamp kwam, zag ik de gruwelen van de atoombom. Ik voelde me diep schuldig, zag mezelf als medeverantwoordelijk. Toen heb ik alles afgekapt - mijn verlovings, mijn beroep, mijn carrière. Ik wilde naar Hiroshima. Heel gek, terwijl de Japanners mijn vijanden waren. Maar dit is diepe spiritualiteit: er moet ruimte zijn voor tegenstellingen. Juist van je vijand kun je leren. Naar Japan kon je alleen als je jezuïet was, voor iedere ander was het verboden gebied direct na de oorlog. Dus werd ik jezuïet. Uiteindelijk ben ik nooit in Hiroshima terecht gekomen, want Rome wilde mij hebben voor Indonesië - dat lag in puin, er was onder andere gebrek aan exacte wetenschappers. Ik heb onderwijs gegeven en als pastor gevochten voor de rechten van mensen in concentratiekampen. Uiteindelijk kreeg ik problemen met de kerk, omdat ik ook voor communisten werkte en dat mocht niet. En *waarom* ben ik jezuïet geworden? Om een beter mens te worden. Ik heb in de oorlog veel onmenselijkheid meegemaakt. Ik heb vijf jaar in een concentratiekamp gezeten, en daarvoor heb ik de koloniale tijd meegemaakt. Waarbij Nederland rijk werd ten koste van heel wat mensenleed. Ik werkte in de suikerindustrie en Nederland had nog slavernij. Niet formeel, maar wel in feite. Uit idealisme ging ik de oorlog in, bij de commando's, maar ik werd opgepakt. Mijn tijd in het concentratiekamp gezeten, en dat was mijn rijkste tijd. Waarom? Ik zag er stoere mannen binnen komen en velen gingen direct dood. Hun krachtpatserij was niet bestand tegen het Japanse zwaard en tegen de honger. Wie bleven leven waren degenen die vrienden hadden, en degenen die verantwoordelijkheid namen voor hun lotgenoten. Ik hielp een jonge arts, een zeer

idealistisch mens, bij het begeleiden van stervenden. De laatste blik van dankbaarheid in de ogen van een stervende, die bleef me altijd bij. Dat was mijn rijkdom. Degenen die maar steeds dachten aan hoe goed het vroeger was, die zag je wegwijnen. Degenen die voor hun medemensen zorgden werden gevoed door het zijnsbewustzijn met de ander. Een derde punt was, dat je je zorgen met je vrienden kon bespreken, en van elkaar kon leren. Ik leerde anatomie van de arts, Latijn van een jurist. Ik was in opleiding tot biochemicus, ik maakte vitaminen, en daar vertelde ik over. Het ging niet om de kennis, maar het ging er om dat je elkaar ontmoette. Mensen die dat niet deden zag je dichtslibben, vereenzamen, dood gaan. Dus die drie dingen waren belangrijk: vriendschap, verantwoordelijkheid voor anderen en communicatie. Daar hoort ook bij blijven leren, anders ga je roesten. Een machine moet elke dag draaien, anders roest hij. De menselijke machine ook. Als je je menselijkheid niet oefent, word je onmenselijk. Dit leerde ik daar allemaal in de praktijk.'

Toch zaten er anderen onder precies dezelfde omstandigheden, die dit niet leerden.

'Achteraf weet ik dat het verschil in de jeugd zat. De overlevenden hadden een gelukkige jeugd. De eerste drie maanden van een pasgeborene zijn bepalend voor de veilige hechting, de *basic trust*. Als in je vroege jeugd die *basic trust* ontstaan is, heb je geen houvast van buiten nodig. Een pasgeboren kind is één met alles. Maar na een poosje ontstaat het besef van 'ik' en 'jij'. Dan brult het kind om alles en wil het zijn zin hebben. Maar als het kind de betrouwbaarheid van de moeder ervaart, komt er een omslag, dan ontstaat het 'wij'. Het kind voelt: wij horen bij elkaar. En dan voelt hij dat het heerlijk is om te leven. Het geniet. Een goede moeder speelt kiekeboe met haar kind. Dan ervaart het kind namelijk dat moeder nooit voorgoed weggaat. Het ervaart zijn moeder als waar, als eerlijk. Vervolgens wordt het een waarde voor het kind om eerlijk te zijn. Dit is in een notendop de ontwikkeling van de spirituele kracht van een mens. De wortels voor spiritualiteit krijg je mee in je eerste jaren.'

Er zijn nogal wat mensen die dat basisvertrouwen niet lijken te hebben. Waar gaat het mis?

'Tegenwoordig hebben de meeste ouders geen tijd voor hun kinderen, dus die kinderen worden kunstmatig opgevoed. Dat wil zeggen: ze leren alles via hun verstand, op school. Ze hebben niet die eerste geborgenheid gevoeld. En op die basiservaring, die gelukservaring van de waarheid, wordt te weinig gelet. Dan krijg je gebroken kinderen die hun houvast buiten zichzelf zoeken. Verkeerde vrienden, kunstmatig geluk in de vorm van alcohol en drugs.'

Wat kenmerkt uw eigen spiritualiteit?

'Het christendom begint bij Christus. Maar dat is niet de eerste dogma, het is de tweede dogma. Met het christendom is er meteen oorlog. En met de Islam, of welke godsdienst dan ook. De derde dogma is de kerk - bron van nog veel meer oorlog. Maar de eerste stap wordt vaak vergeten, namelijk dat God mens werd. Dat is de eerste dogma. En daar werk ik mee. Ik spreek nooit over godsdienst, ik spreek over menselijkheid. Mijn missie is menselijkheid. Je kunt God niet buiten de mens ervaren. Dat zijn velen niet met mij eens, velen zoeken God buiten zichzelf, en daardoor worden ze onmenselijk. Maar vluchten in het spirituele, gaan zweven, is gemakkelijker, het vereist geen discipline. Voor goede relaties heb je verdomd veel discipline nodig. Voor deskundigheid en realisme ook.'

Spiritualiteit en discipline, kunt u dat nader uitleggen?

'Als je je spirituele kracht ontwikkelt word je een beter, gezonder mens, meer jezelf, meer open voor de ander. Meer solidair met alles, één met alles. Terwijl je toch je gezonde verstand gebruikt. Spiritualiteit omvat drie wezenlijke componenten. De eerste is doen, presteren. Blijven leren, want je omgeving verandert steeds. Als je niet bijhoudt wat de omgeving doet, presteer je nooit iets. Dat is wat ik bedoel met realisme en deskundigheid. Want we zijn lichaam, we zijn geen engelen. Zonder discipline kun je nooit menselijke spiritualiteit hebben, dan ga je zweven. Maar als je daar constant mee bezig bent raak je overspannen, want de omgeving verandert snel. Dus je moet ook op zijnsniveau groeien, steeds meer weten wat je verlangt, idealist zijn. Alleen, deze twee samen zijn nog geen recept. Er is samenhang nodig, een interface. Die interface, dat is de interactie met andere mensen en met de natuur. Je moet van iemand leren.'

Eén met alles, waarom is dat zo belangrijk?

'Eenheid is één van de metafysische ervaringen van Plato. We horen bij elkaar. We zijn transparant voor elkaar. We zijn waardevol voor elkaar. Als je dat kunt ervaren, leef je in een betere wereld.'

Hoe komt het denkt u, dat de interesse in spiritualiteit zo sterk groeit?

'De mensen zijn levensmoe. Iedereen zoekt naar zingeving. Het heeft altijd wel geleefd, maar het leven is steeds ingewikkelder geworden. De stress neemt toe, de burnout neemt toe, het leven wordt moeilijker. De mens is moe en zoekt inspiratie. Er is een enorme geestelijke honger, want mensen hebben lang geen voedsel gehad.'

Wat is voor u de kern van business-spiritualiteit?

'De zelfde drie dingen die ik eerder noemde: realisme, idealisme en interactie. Niet als recept maar als een yin yang balans.'

En is het bedrijfsleven al rijp voor business-spiritualiteit?

'Sommigen wel, anderen niet. Ze verlangen naar zingeving, maar ze weten niet hoe ze het moeten implementeren. Als ze spiritualiteit willen bedrijven moeten ze bottom-up gaan werken. Ten tweede moeten ze dan de waarde van de aandeelhouders laten zakken. En die denken alleen aan geld, niet aan mensen. Aandeelhouders zijn onmenselijk, het maakt ze niet uit waar het vandaan komt, desnoods bommen, als ze maar geld krijgen. Zingeving is welzijn voor de wereld. In het bedrijfsleven wordt welzijn nu gebruikt als instrument om winst mee temaken. Maar het moet andersom zijn. Winst moet een instrument zijn om welzijn mee te bewerkstelligen. Gelukkig werken steeds meer bedrijven zo. Het moet ook wel, want als je het niet doet wordt de ellende, de kloof tussen arm en rijk, alleen maar erger. De balans moet terug.'

Wat is de meerwaarde van spiritualiteit in een organisatie?

'Zo'n twintig jaar geleden ontwikkelde zich op Nyenrode de businessethiek. Die werkt niet goed meer. Het is een westerse ethiek, gebaseerd op eigenbelang en op objectief denken. In bijvoorbeeld het midden oosten of in China werkt dat niet, daar gaan vrienden en familie altijd voor. Als arts help je eerst je vrienden, dat wordt hier onethisch gevonden. Dus internationaal werkt het niet. En hier kom ik op spiritualiteit, want die overstijgt alle tegenstellingen. Door één waarheid: de liefde. Liefde is een organisatiewaarde. Niet de romantiek van ik hou van jou, maar: je doet iets voor de ander. Je werkt samen als vrienden. Ten tweede: liefde is interactie. In de ontwikkelingssamenwerking is veel geïnvesteerd, maar mensen werden vervolgens opstandig. Waarom? Omdat het ging vanuit de houding "Ach arme drommel we helpen

jullie wel". Hulp verlenen is vernederend, omdat het niet wederkerig is. De kerken deden hetzelfde. Armen werden vernederd. De pastoor bepaalde wie wel en niet iets kreeg. Alleen degenen die in de kerk komen. Het gevolg is: de kerken lopen leeg. Er is geen wederkerigheid.'

U heeft conflicten gehad met de kerk, heeft kritiek op de kerk, maar werkt ook als pastoor.

'Op het zijnsniveau is de tegenstander je medestander. Daar leer je van. In het spirituele model haal je je tegenstander binnen als je goeroe. Dan heb je ze in huis, en dan leer je tenminste van ze. Ik heb dat altijd gedaan. Waarom kon ik slagen in het werk voor politieke gevangenen? De Islam was de tegenstander. Ik ging naar de hoogste islamiet en vroeg hem mij te helpen. We bouwden samen een brug om de armen te helpen. Hij was er trots op dat hij mij kon helpen.'

Ik heb de kerk nooit als erg spiritueel ervaren

'Nee, ze zijn dogmatisch. De spiritualiteit van de kerk zit in de kloosterlingen. Er zijn zeker ook spirituele bisschoppen en heilige pausen, maar de dogmatische kerk zelf luistert niet. Ze vragen zich alleen af hoe ze kunnen maken dat mensen naar hen luisteren. Ik ben een realist. De kerk bestaat, nou laat ze. Ik heb er geen last van, want ik doe gewoon wat mijn plicht is. Je ergeren is jammer van de energie. Erasmus zette zich fel af tegen de kerk en werd eruit gezet. Luther schopte tegen de kerk en richtten een protestkerk op. Maar Ignatius ging aan de rand zitten, met een been binnen en een been buiten de kerk. Het ene been zei: ik wil werken voor alle mensen in de wereld, ook de islamieten. Het andere been zei: ik wil de kerk hervormen. Wat is zijn geheim? Ga niet vechten. Gebruik de kerk als je vriend. Hij is vaak je tegenstander, maar vooral ook je medestander. Gebruik de top. Dat heb ik ook gedaan. Het hoofd van de geheime dienst onder Soeharto was een beul. Maar ik had hun macht nodig. Dus werkte ik met hen samen. Ik praatte hun criminaliteit niet goed, maar met hulp van hun macht kon ik mensen redden. Christus zei het al toen de joden hem vroegen: moeten wij nou aan Rome belasting betalen? Hij zei: geef aan de keizer wat de keizer toekomt. Dat vergeten wij vaak.'

U heeft op uw 82^e nog een heel gevuld leven; veel reizen, veel afspraken. Waar haalt u de energie vandaan?

'Ik krijg energie van mensen. Er is uitwisseling: ik geef ze wat ik heb en ik krijg van hen wat zij te geven hebben. Dan word je niet moe. Weet je wat vermoeiend is? College geven aan een zaal vol passief luisterende studenten. Dan houd ik op! In de kerk ook, als ze alleen maar passief zitten te luisteren houd ik op en ga ik weg. Daar word je moe van!'

Wat is het simpelste advies dat u mensen kunt geven?

'Wat wil je? Er volgt een stilte. wil je?'

'Ik kan geen adviezen geven. Ik kan alleen verdiepende vragen stellen. Wat wil je? Wat wil je doen? Wat wil je doen voor een ander, met een ander? Waarom wil je dat? En waarom wil je dat? En waarom... Zo ga je steeds dieper. Tot je uitkomt bij: en wie ben je dan? En dan kun je het omkeren: heb je het goed gedaan? Ben je er een stap dichterbij gekomen? Nee? Dan moet je iets veranderen? Wat verander je dan? Zo moet je elke avond aan reflectie doen.'

CV Paul de Blot

Prof. Dr. Paul de Chauvigny de Blot SJ Lic. Ph. (82) werd geboren op Java, Indonesië. Hij studeerde natuurkunde, filosofie en politicologie; later psychologie en spiritualiteittheologie. Hij werkte als chemicus op een suikerplantage en ging bij de commando's toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Hij belandde in een concentratiekamp. Na de oorlog trad hij toe tot de jezuïetenorde. Hij werkte in het basisonderwijs, als pastor, als docent aan de universiteit en sinds 1979 als campus moderator aan de Nyenrode Business Universiteit. Hij promoveerde in 2004 op het proefschrift "Vernieuwing van organisaties in een chaotische omgeving door vernieuwing van de mens", en werd vorig jaar benoemd als hoogleraar business spiritualiteit.